

« zurück blättern vor »

STANGRET subst. m., ab 1500; auch *stangred*, *stangryt*, *strangret*; ‘Dienstbote, der die Pferde eines Reisewagens, Kutschwagens usw. lenkt; Kutscher, Fuhrmann’ – ‘służący powożący końmi w bryczce, powozie itp., woźnica, furman’: 1500 ZsigBud 64, STP *Item Schymek stangred... pro suo solario, quod illo tempore exserviat, dedi 2 1/2 florenos.* ○ 1604 Jurk.Trag. 80 *Brat iest przedniem stángretem Jánczárskiego krolá / podle drogi powoží woz tam ziednokola.* ○ (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr.2 92 *Niech doktorow, stangryta, hajduka, forysia Chowa, niech w każdym kącie założy aptekę, Umrzeć i każdemu z nas przepłynąć tę rzekę.* ○ 1706 Chrościń.Laurus C7r *A ty powinność przyłwufy Stangreta Rządź nimi [końmi], żeby tám doßzła kareta.* ○ 1745–1746 ChmAteny 37, SP17 *ktorego sc. króla gdy stangryt wiezie okrytą ná koźle ma głowę dla respektu.* ○ (vor 1792) 1951 Kit.Opis 407-408 *Słowo “dworski” in adiectivo [...] znaczeniu, wyrażało pokojowego chłopca, lokaja, hajduka, pachotka, pajuka, węgrzynka, huzara, strzelca, pazia, turczynka, turczyzna, laufra, czyli bieguna, strangreta, forysia, masztalerza, [...] zgola wszystkich ludzi służących wielkiemu panu lub pankowi małemu.* ○ 1846 Sztym.Katalept.II 97, DOR *Jeden powóz po drugim zajeżdżał do zamku, stangreci trzaskali z biczków.* ○ (1897) 1949 Reym.Ferm. I 93, DOR *Przyjehota brekiem, ze stangretem ubranym w liberię.* ○ 1953 Ziel.S.Pol 222, DOR *Stangret cmoknął na konie, trzasnął z bata i ruszyłi.* – STP, TR, L, SWIL, SW, DOR sowie BAN. ◇ **Var:** *stangred* subst. m., 1500 ZsigBud 64, STP ○ [LBel.] †1896 Paw., SW – STP, SW (m. u.); *stangret* subst. m., 1604 Jurk.Trag. 80 – TR, L, SWIL, SW, DOR sowie BAN; *stangryt* subst. m., (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr.2 92 ○ [LBel.] 1745–1746 ChmAteny 37, SP17; *strangret* subst. m., [hapax] (vor 1792) 1951 Kit.Opis 407-408. ◇ **Etym:** nhd. *Stangenreiter* subst. m., ‘Fuhrknecht, der auf dem Stangensattelpferd reitet’, GRI. ◇ **Konk:** *woźnica* subst. m., bel. seit 1424, STP, zuerst geb. MAČZ. †*fornal*, †*forszpan*, †*forytarz* II, †*furman*. ◇ **Der:** *stangrecić* v. pf., [hapax] 1772–1783 Nar.Tac. 2 431, L, zuerst geb. BAN; *stangreci* adj., (vor 1792) 1951 Kit.Opis 534, zuerst geb. SW; *stangretować* v. imp., ‘als Fuhrknecht tätig sein’, †1889 Byk., SW, zuerst geb. BAN; *stangrecik* subst. m., zuerst geb. BAN; *stangretowy* adj., zuerst geb. L; *stangretski* adj., zuerst geb. L; *stangretka* subst. f., ‘weiblicher Fuhrknecht’, [hapax] (1938) 1950 Kow.W.Rodz. 21, DOR, zuerst geb. L; *stangreciarski* adj., [hapax] vor 1915 Haj., SW, zuerst geb. SW. ❖ Die ursprüngliche Bedeutung von *Stangenreiter* ist ‘Fuhrknecht u.dgl.’, der bei den Schlitten an den Stangen oder bei den Wagen an der Gabelstange reitend die Pferde lenken mußte. Der früheste Beleg bei der GRIMM ist mit 1629 (aus Tirol) datiert.